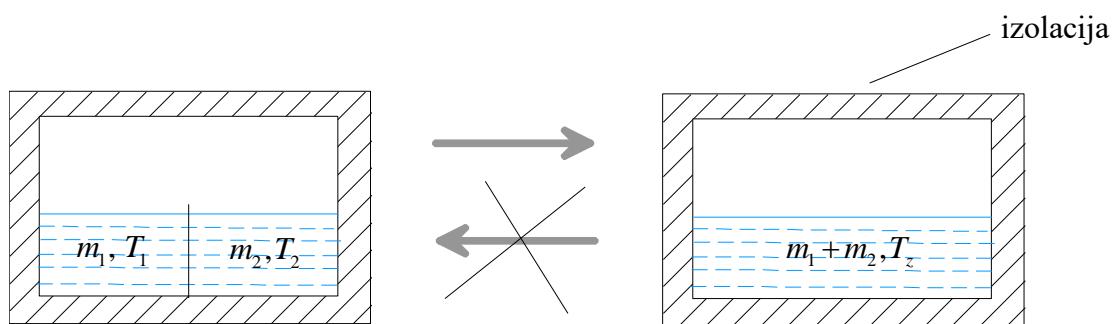
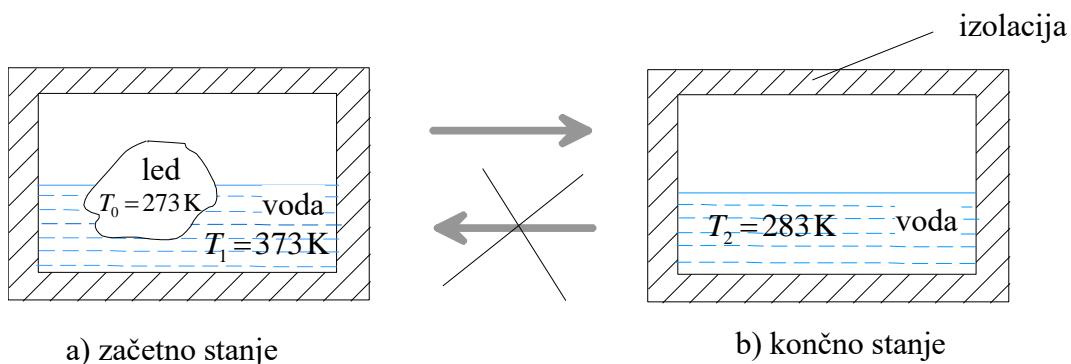

Entropija

- **REVERZIBILNA sprememba:** možna je obrnjena sprememba preko enakih vmesnih stanj kot prvotna sprememba. Po obeh spremembah ne sme biti nobenih trajnih sprememb v bližnji in daljni okolici.
- **IREVERZIBILNA** sprememba: **ni** možna obrnjena sprememba (preko enakih vmesnih stanj).

Entropijski zakon (2. zakon termodinamike)

- ni možna krožna sprememba, pri kateri bi sistem prejel toploto iz topotnega rezervoarja in oddal enako veliko delo.
- ni možna krožna sprememba, pri kateri bi se prenesla toplota s hladnejšega telesa na toplejše telo brez vloženega dela
- matematična formulacija 2. zakona termodinamike: $\Delta S \geq \int \frac{dQ}{T}$ [J/K]
  - > ireverzibilna sprememba
  - = reverzibilna sprememba

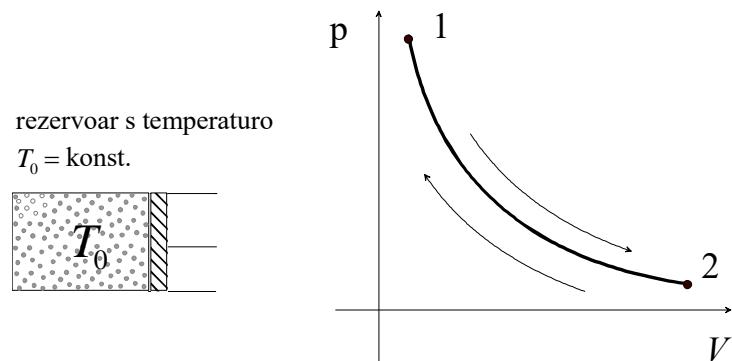
Primer: izotermno reverzibilno razpenjanje idealnega plina

$$T = \text{konst.} \Rightarrow \Delta T = 0 \Rightarrow dW_n = dQ - pdV = c_v m \Delta T = 0 \Rightarrow$$

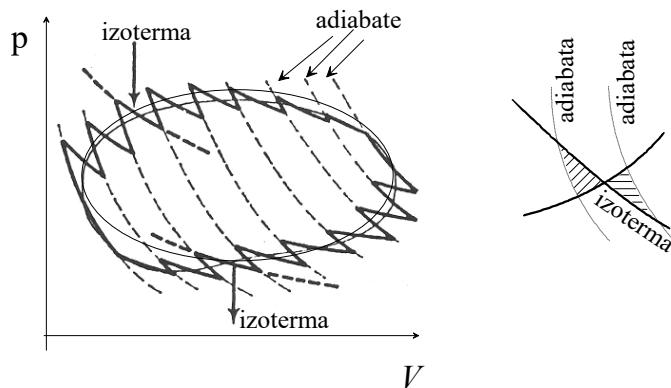
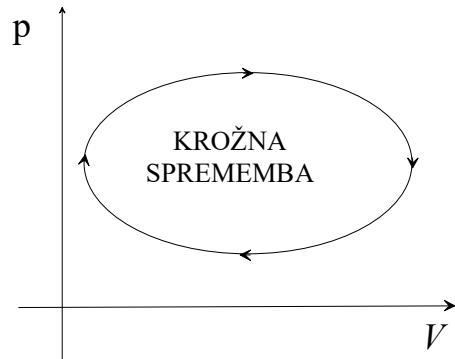
$$\Rightarrow dQ = pdV = \frac{m}{M} RT \frac{dV}{V} \Rightarrow \frac{dV}{V} \propto \frac{dQ}{T}$$

definiramo mero za »nered«: $\frac{dV}{V} \propto \frac{dQ}{T}$

definiramo infinitezimalno spremembo entropije: $dS = \frac{dQ}{T} [J/K]$

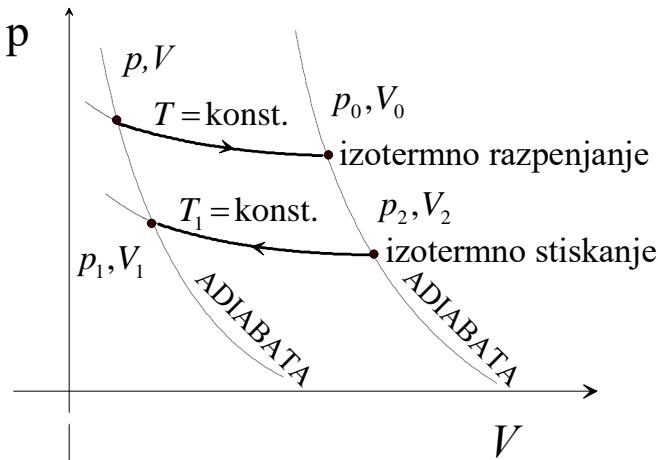

Poljubna univerzalna krožna sprememba z idealnim plinom :

Entropija je enolična funkcija stanja, zato pri krožni spremembi: $\oint dS = \oint \frac{dQ}{T} = 0$

Dokaz:

- če je $T = \text{konst.}$ in sprememba reverzibilna:

$$T = \text{konst.} \Rightarrow dW_n = dQ - pdV = 0 \Rightarrow dQ = pdV$$

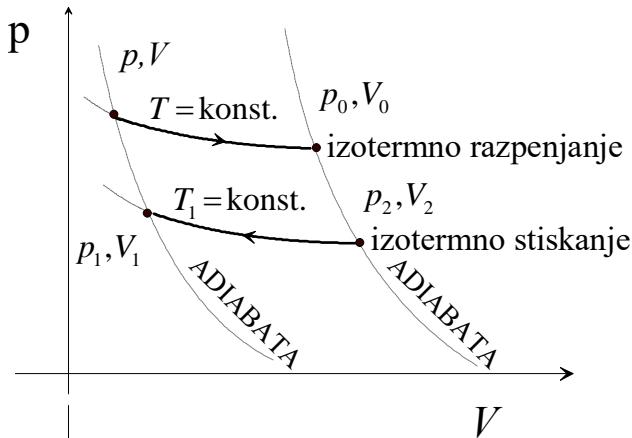
plinska enačba: $p = \frac{m}{M} RT \frac{1}{V}$

$$\Delta S = \int \frac{dQ}{T} = \frac{1}{T} \int dQ = \frac{1}{T} \int_{V'}^{V''} p \, dV = \frac{1}{T} \frac{m}{M} RT \int_{V'}^{V''} \frac{dV}{V} = \frac{m}{M} R \ln \frac{V''}{V'}$$

izoterme: $\Delta S = \frac{m}{M} R \ln \frac{V_0}{V}$

- na adiabatah :

$$\left. \begin{array}{l} TV^{\kappa-1} = T_1 V_1^{\kappa-1} \\ TV_0^{\kappa-1} = T_1 V_2^{\kappa-1} \end{array} \right\} \Rightarrow \frac{V_0}{V} = \frac{V_2}{V_1}$$

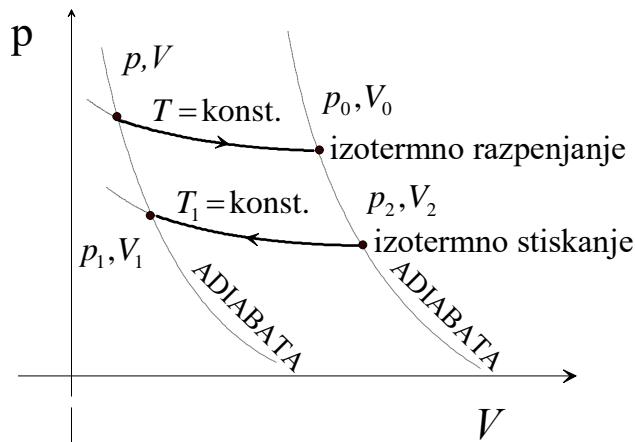
Sprememba entropije med izoternim **razpenjanjem**: $\Delta S = \frac{m}{M} R \ln \frac{V_0}{V}$

Sprememba entropije med izoternim **stiskanjem**:

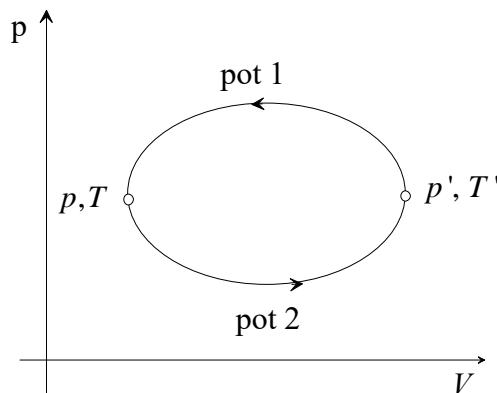
$$\frac{V}{V_0} = \frac{V_1}{V_2} \quad \Delta S_1 = \frac{m}{M} R \ln \frac{V_1}{V_2} = \frac{m}{M} R \ln \frac{V}{V_0} = - \frac{m}{M} R \ln \frac{V_0}{V} = -\Delta S$$

skupna sprememba entropije : $\Delta S + \Delta S_1 = 0$

skupna sprememba entropije na obeh adiabatah je tudi nič

Zaključek: celotna sprememba entropije pri krožni spremembi je torej vedno enaka nič

Posledica: Sprememba entropije ni odvisna od poti, pač pa samo od začetnega in končnega stanja:

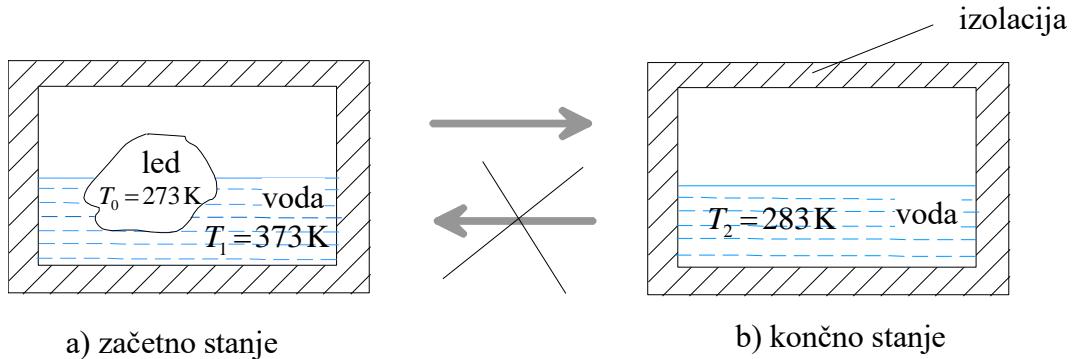
$$\oint \frac{dQ}{T} = \int_{p', T'}^{p, T} \frac{dQ}{T} + \int_{p, T}^{p', T'} \frac{dQ}{T} = 0 \Rightarrow \int_{p', T'}^{p, T} \frac{dQ}{T} = \int_{p', T'}^{p, T} \frac{dQ}{T}$$

pot 1   pot 2   pot 1   pot 2 v drugo smer

POSPLOŠITEV/SKLEP: če želimo izračunati spremembo entropije pri termodinamski spremembi (tudi irreverzibilni), lahko poiščemo poljubno reverzibilno (nadomestno) pot iz istega začetnega v isto končno stanje in po tej poti izračunati integral $\int \frac{dQ}{T}$.

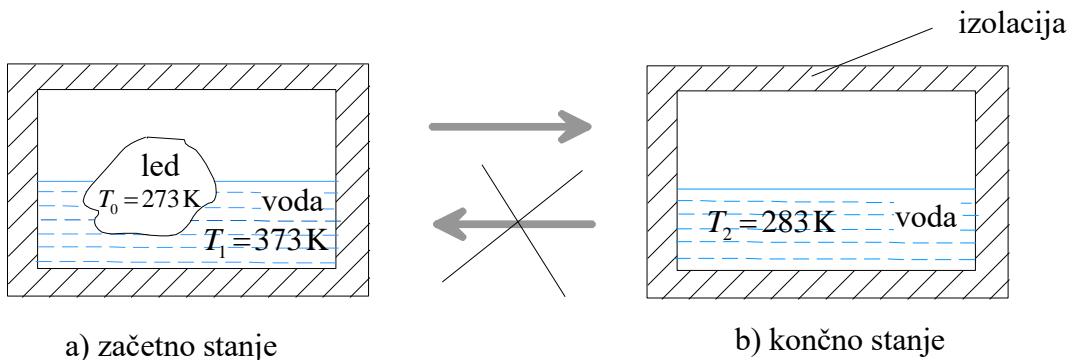
Primeri računanja spremembe entropije ΔS pri ireverzibilnih spremembah

Primer: ireverzibilno taljenje ledu

- zakon termodinamike (energijski zakon) dovoljuje obrnjeno spremembo!

Ker je sistem **izoliran** je $\int \frac{dQ}{T} = 0$

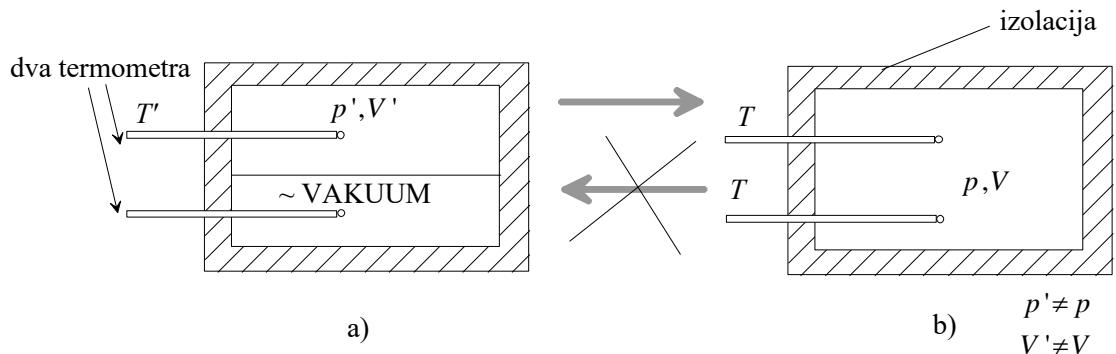
Nadomestne reverzibilne spremembe I., II. in III.:

$$\left. \begin{aligned} \text{I. reverzibilno taljenje ledu: } \Delta S_0 &= \frac{m_\ell q_{tal}}{T_0} \\ \text{II. reverzibilno segrevanje vode: } \Delta S_1 &= \int_{T_0}^{T_2} \frac{m_e c_p dT}{T} = m_e c_p \ln \frac{T_2}{T_0} \\ \text{III. reverzibilno ohlajanje vode: } \Delta S_2 &= \int_{T_1}^{T_2} \frac{m_v c_p dT}{T} = m_v c_p \ln \frac{T_2}{T_1} \end{aligned} \right\} \Rightarrow \Delta S = \Delta S_0 + \Delta S_1 + \Delta S_2 > 0$$

torej:

$$\Delta S > \int \frac{dQ}{T} = 0 \Rightarrow \text{sprememba je ireverzibilna}$$

Primer: Hirnov poskus z idealnim (razredčenim) plinom

Rezultat meritve: končna temperatura T' je enaka začetni temperaturi T

OPIS Hirnovega POSKUSA:

$$\left. \begin{array}{l} \text{plin se razširi v} \\ \text{vakuum : } \boxed{A=0} \\ \text{Spremembra je} \\ \text{adiabatna : } \boxed{Q=0} \end{array} \right\} \Rightarrow \Delta W_n = A + Q = 0$$

$$\Delta W_n = 0 = c_v m \Delta T \Rightarrow \Delta T = 0 \Rightarrow T' = T$$

Računanje sprememb entropije za **nadomestno izotermno reverzibilno** razpenjanje idealnega plina :

Računanje sprememb entropije za **nadomestno izotermno reverzibilno** razpenjanje idealnega plina :

$$dW_n = dQ - p dV \quad \leftarrow \quad dS = \frac{dQ}{T} \text{ oz. } dQ = T dS$$

$$dW_n = T dS - p dV$$

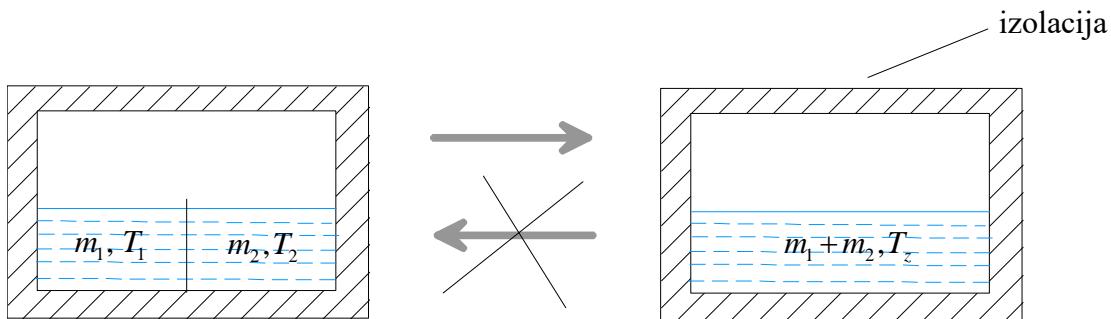
$$\underbrace{c_v m dT}_{=0} = T dS - p dV = 0$$

$$dS = \frac{p}{T} dV \quad \leftarrow \quad \text{plinska enačba: } \frac{p}{T} = \frac{m}{M} R \frac{1}{V}$$

$$\Delta S = \int_{V_1}^{V_2} \frac{p}{T} dV = \int_{V_1}^{V_2} \frac{m}{M} R \frac{dV}{V}$$

$$\left. \begin{array}{l} \Delta S = \frac{m}{M} R \cdot \ln \frac{V_2}{V_1} > 0 \\ \text{sistem je izoliran: } \int \frac{dQ}{T} = 0 \end{array} \right\} \Rightarrow \Delta S > \int \frac{dQ}{T} = 0 \Rightarrow \text{sprememba je irreverzibilna}$$

Primer: irreverzibilno mešanje dveh vzorcev vode z različnima temperaturama

$$T_1 = 273 \text{ K}, \quad T_2 = 373 \text{ K}, \quad m_1 = 1 \text{ kg}, \quad m_2 = 1 \text{ kg},$$

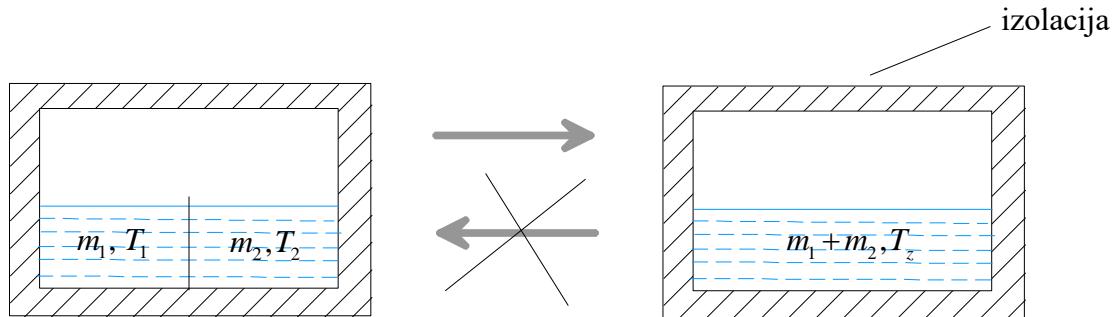
Računanje zmesne temperature T_z :

$$Q = m_1 c_p (T_z - T_1) + m_2 c_p (T_z - T_2) = 0$$

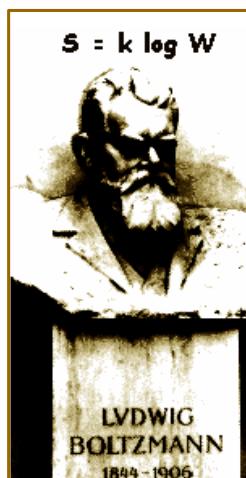
$$T_z = \frac{m_1 T_1 + m_2 T_2}{(m_1 + m_2)} = 323 \text{ K}$$

Računanje spremembe entropije za nadomestno reverzibilno spremembo:

$$\left. \begin{aligned} \Delta S = m_1 c_p \ln \frac{T_z}{T_1} + m_2 c_p \ln \frac{T_z}{T_2} > 0 \\ \text{sistem je izoliran: } \int \frac{dQ}{T} = 0 \end{aligned} \right\} \Rightarrow \Delta S > \int \frac{dQ}{dt} = 0 \Rightarrow \text{sprememba je ireverzibilna}$$

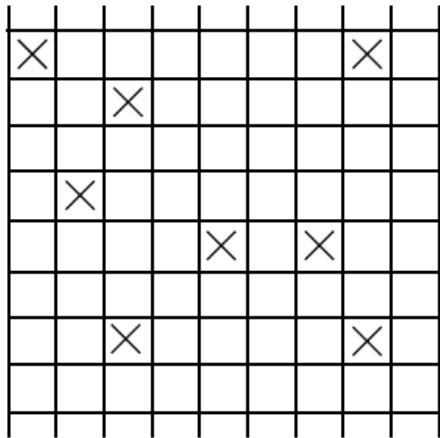

Statistična termodinamika: Izračun entropije in enačbe stanja idealnega plina v okviru mrežnega modela

Mrežni model

posamezna molekula plina (X) zaseda le eno mrežno mesto

$$V = M_0 v_0$$

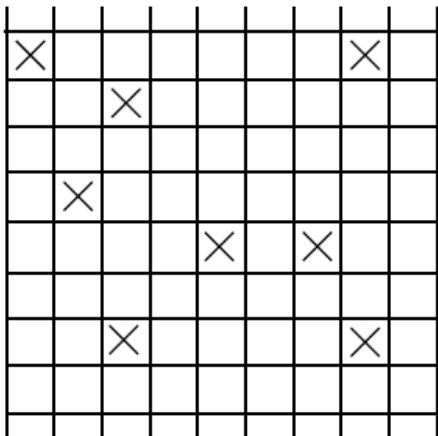
M_0 = število mrežnih mest

konfiguracijska entropija (Boltzmann) : $S = k \ln W$

W = število vseh možnih razporeditev N molekul plina na M_0 mrežnih mest

Enačba predstavlja zgodovinski temelj statistične termodinamike

A. Iglič, V. Kralj-Iglič, D. Drobne: Nanostructures in Biological Systems: Theory and ApplicationsPan Stanford Publishing Pte. Ltd. in CRC Press, 2015

$$W = \frac{M_0(M_0-1)(M_0-2)\cdots(M_0-(N-1))}{N!} \quad N < M_0$$

Opomba: a faktorjem $N!$ v imenovalcu upoštevamo, da so molekule **nerazločljive**

$$W = \frac{M!}{N!(M_0-N)!}$$

Stirling-ova aproksimacija za velike N : $\ln N! \approx N \ln N - N$

$$\ln W = M_0 \ln M_0 - M_0 - N \ln N + N - (M_0 - N) \ln (M_0 - N) + (M_0 - N)$$

$$\begin{aligned} \ln W &= M_0 \ln M_0 - N \ln N - (M_0 - N) \ln \left(M_0 \left(1 - \frac{N}{M_0} \right) \right) = \\ &= M_0 \ln M_0 - N \ln N - (M_0 - N) \ln M_0 - (M_0 - N) \ln \left(1 - \frac{N}{M_0} \right) = \\ &= -N \ln N + N \ln M_0 - (M_0 - N) \ln \left(1 - \frac{N}{M_0} \right). \end{aligned}$$

$$\ln W = -N \ln \left(\frac{N}{M_0} \right) - (M_0 - N) \ln \left(1 - \frac{N}{M_0} \right)$$

$$S = k \ln W$$

$$\ln W = -N \ln \left(\frac{N}{M_0} \right) - (M_0 - N) \ln \left(1 - \frac{N}{M_0} \right)$$

$$S = -k \left(N \ln \frac{N}{M_0} + (M_0 - N) \ln \left(1 - \frac{N}{M_0} \right) \right)$$

razredčen (idealni) plin : $\frac{N}{M_0} \ll 1$ zato $\ln \left(1 - \frac{N}{M_0} \right) \approx -\frac{N}{M_0}$

$$(M_0 - N) \ln \left(1 - \frac{N}{M_0} \right) \approx (M_0 - N) \left(-\frac{N}{M_0} \right) = -N + \frac{N^2}{M_0} = -N \left(1 - \frac{N}{M_0} \right) \approx -N$$

$$S = -k \left(N \ln \frac{N}{M_0} - N \right)$$

Primer: izotermna sprememba volumna idealnega plina

$$\begin{aligned} \Delta S &= S_2 - S_1 = \left[-k \left(N \ln \frac{N}{M_2} - N \right) \right] - \left[-k \left(N \ln \frac{N}{M_1} - N \right) \right] = \\ &= kN \left[\ln \frac{N}{M_1} - \ln \frac{N}{M_2} \right] = kN \ln \frac{M_2}{M_1} = kN \ln \frac{V_2}{V_1} \end{aligned}$$

začetni volumen plina $V_1 = M_1 v_0$

končni volumen plina $V_2 = M_2 v_0$

$$\Delta S = \frac{k N_A N m_1}{N_A m_1} \ln \frac{V_2}{V_1} = R \frac{m}{M} \ln \frac{V_2}{V_1}$$

$$R = k N_A$$

$$m = N m_1$$

$$M = N_A m_1$$

$$\Delta S = R \frac{m}{M} \ln \frac{V_2}{V_1}$$

že izpaljali s pomočjo

$$\Delta S = \int \frac{dQ}{T}$$

Uporaba : zaprt sistem ($N = \text{konst.}$)

$$dW_n = dQ - p dV \quad \text{in} \quad dQ_n = T dS \quad \text{sledi} \quad dW_n = T dS - p dV$$

$$dS = \left(\frac{1}{T} \right) dW_n + \left(\frac{p}{T} \right) dV$$

$$\text{druga izražava : } dS = \left(\frac{\partial S}{\partial W_n} \right)_{V,N} dW_n + \left(\frac{\partial S}{\partial V} \right)_{W,N} dV .$$

$$\frac{p}{T} = \left(\frac{\partial S}{\partial V} \right)_{W_n,N} \quad S = -k \left(N \ln \frac{N}{M_0} - N \right)$$

$$V = M_0 v_0 \quad \frac{p}{T} = \left(\frac{\partial S}{\partial (v_0 M_0)} \right)_{W_n,N} = \frac{1}{v_0} \left(\frac{\partial S}{\partial M_0} \right)_{W_n,N}$$

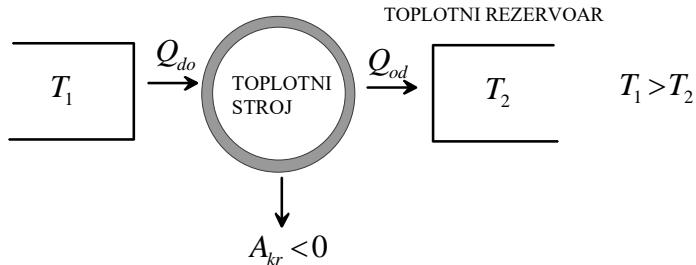
$$\frac{p}{T} = \frac{1}{v_0} k \frac{N}{M_0} = \frac{k N}{V}$$

$$p = \frac{N}{V} k T$$

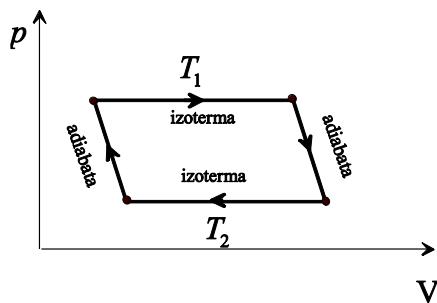
Toplotni in hladilni stroji

Idealni topotni stroj

- krožna sprememba je reverzibilna
- stroj ponavlja Carnotovo krožno spremembo

$A_{kr} \equiv$ delo pri krožni spremembi

Stroj prejema in oddaja delo in pri tem ponavlja krožno spremembo:

$$\Delta W_n = A_{kr} + Q_{do} - |Q_{od}| = 0 \quad \Rightarrow \quad |A_{kr}| = -A_{kr} = Q_{do} - |Q_{od}|$$

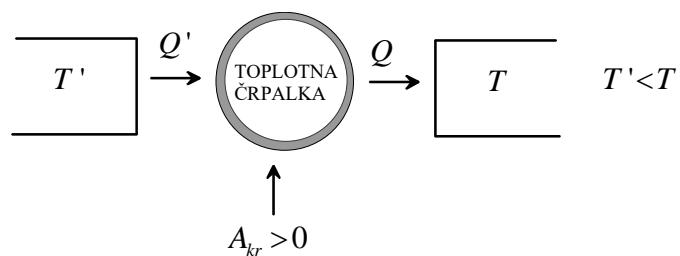
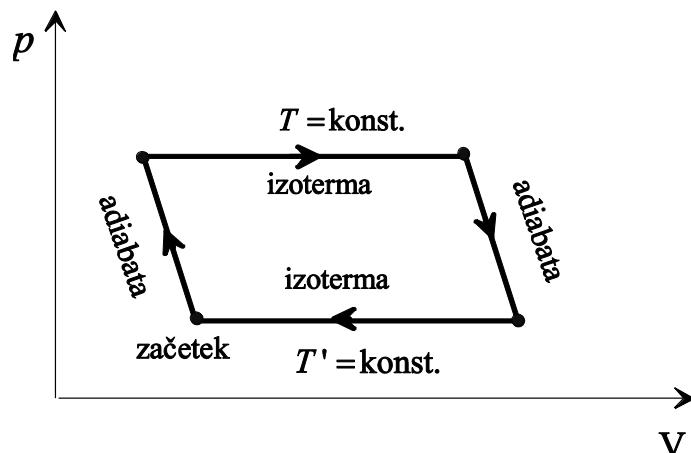
$$\Delta S = \frac{Q_{do}}{T_1} - \frac{|Q_{od}|}{T_2} = 0 \quad \Rightarrow \quad \frac{|Q_{od}|}{Q_{do}} = \frac{T_2}{T_1}$$

izkoristek $\eta = \frac{|A_{kr}|}{Q_{do}} = \frac{Q_{do} - |Q_{od}|}{Q_{do}} = 1 - \frac{|Q_{od}|}{Q_{do}} = 1 - \frac{T_2}{T_1}$,

ozziroma: $|A_{kr}| = Q_{do} \left(1 - \frac{T_2}{T_1} \right)$.

če $T_2 = T_1 \Rightarrow |A_{kr}| = 0 \Rightarrow$ **izotermnega topotnega stroja ni**

Idealni hladilni stroj

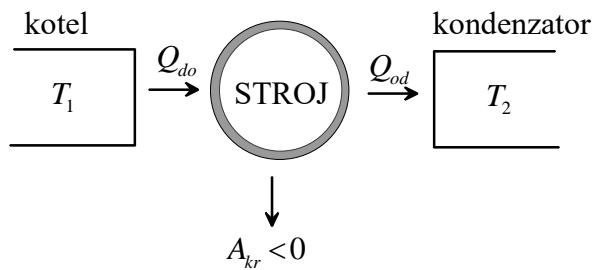
$$\Delta W_n = A_{kr} + Q' - |Q| = 0 \Rightarrow A_{kr} = |Q| - Q'$$

$$\Delta S = \frac{Q'}{T'} - \frac{|Q|}{T} = 0 \Rightarrow \frac{|Q|}{Q'} = \frac{T}{T'}$$

$$\frac{A_{kr}}{Q'} = \frac{|Q| - Q'}{Q'} = \frac{|Q|}{Q'} - 1 = \left(\frac{T}{T'} - 1 \right)$$

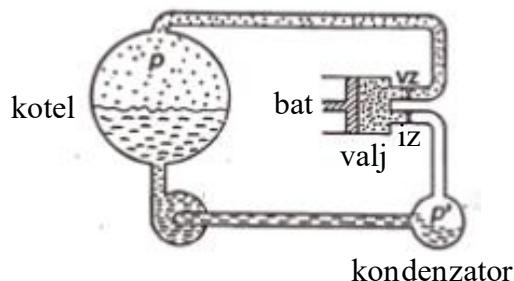
$$Q' = \frac{A_{kr}}{\left(\frac{T}{T'} - 1 \right)}$$

Primer: parni stroj

- Idealni parni stroj:

- Realni parni stroj:

slika: J. Strnad, Fizika I. del

